сфери, образно-асоціативного мислення й накопичення художньо-естетичного досвіду в ході творчої мистецької діяльності: у сприйнятті, оцінці і творенні.

Література

1. ***Державний стандарт базової та повної середньої освіти*** // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 2.
2. ***Масол Л.М.*** Національний курикулум: рамкові основи / Л.М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 2. – С. 17- 22.
3. ***Теплов Б.М.*** Избранные труды: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
4. ***Падалка Г.М.*** Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. ***Лосев А.Ф.*** Проблема символа и реалистическое искусство – М.: Искусство, 1976. – 367 с.
6. ***Исьянова Л.М.*** Феноменологическая диалектика – Искусство – Музыка – УРОКИ А.Ф.ЛОСЄВА: Монография / Л.М.Исьянова – К.: Институт повышения квалификации работников культуры Министерства культуры и искусства Украины, 1998. – 450 с.
7. ***Лосев А.Ф.*** Форма – Стиль – Выражение / Сост. А.А. Тахо-Годи; Общ. ред. А.А. Тахо-Годи и И.И. Маханькова / А.Ф. Лосев. – М.: Мысль, 1995. – 944 с.
8. ***Рубинштейн С.Л.*** Основы общей психологии: В 2 т. / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т. 1– 488 с.

УДК 343.5.015.31:78

Авдієвський А.Т., Ніколаєнко П.М.

ПРО МУЗИЧНУ ОСВІТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНО-ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

В статье рассматривается сущность музыкального обучения, развития и воспитания учащихся Украины в контексте Концепции художественно-эстетического воспитания в общеобразовательных учебных заведениях. Проанализированы программы, учебники, опыт других государств в области музыкального образования. Обоснованы новые подходы к системе современного музыкального образования.

Ключевые слова*: музыкальное обучение, интегрированный курс «искусство», культурологический подход.*

Яскравою рисою менталітету українського народу є традиція співацької діяльності, яка мала, можливо більш, ніж тисячорічну історію (див. статтю даного збірника Ю.Є.Юцевича та П.М.Ніколаєнко [сс. 184-189]). Сьогодні вона потребує підтримки.

Музика завжди була поруч з людиною в будь-яких життєвих ситуаціях. Її феномен полягає в тому, що вона передає емоційний стан людини, а також пов"язані з почуттями узагальнені ідеї. Людство завжди дбало про благотворний вплив цього виду мистецтва. Так ще в Древній Греції юнак вважався не достатньо вихованим, якщо не вмів співати в хорі.

Свого часу про роль музики серед усіх видів мистецтв вичерпно сказав французький письменник В.Гюго, відомий своїми суспільно-демократичними поглядами, ідеалами. На думку письменника "тільки три фактори мають вирішальне значення в успішному розвитку кожного народу: буква, цифра, нота". Він говорив про три мови культури: мову букви, цифри і ноти.

Цікавий і незабутній досвід здобув і продемонстрував світові австрієць Карл Орф, створивши дитячий музичний театр "Шульверк". Інший видатний діяч угорський композитор З.Кодай висунув основою загальноосвітньої концепції навчання спів у школі

і успішно реалізував її. Приблизно за 5 років до нього видатний українець М.Д.Леонтович, визнаний у Європі "українським Бахом" проголосив пісню основою музичного виховання і втілив цю ідею в життя на власному досвіді.

Історичний плин розвитку співацької культури, освіти в Київській Русі, хоча б з часів прийняття Християнства, наповнений фактами, які свідчать про потяг української нації, її видатних представників до співацької культури як ознаки високої духовності. Православна віра обрала для своїх служб хоровий спів як не замінимий атрибут привабливості віруючих в духовному збагаченні та очищенні їх душ. Не випадково була створена Глухівська співацька школа – перша в Україні і в Росії школа підготовки співаків для придворного хору. Цар замовляв у Глухів підготувати хлопчиків (дискантів, альтів) для Придворної співацької капели, Синодального хору Московського, вельможних хорів. Саме з цих співацьких закладів світ почув С.С.Гулака-Артемовського (1813-1873), Д.С.Бортнянського (1751-1825), М.С.Березовського (1745-1777), інших талановитих діячів-музикантів. Отже співацька діяльність дітей має глибинне духовно-генетичне коріння. Всі прийдешні покоління покликані дбати про те, щоб зберегти і примножити національні традиції, які складалися впродовж багатьох віків.

За загально прийнятим тлумаченням музичне виховання є процесом цілеспрямованого пізнання музики, розвитку музично-естетичного смаку, музичної культури і здібностей дітей. Засобом музичного виховання визнана музична освіта, практична музична діяльність, співацька в першу чергу, слухання музики. Пріоритет у здійсненні масового музичного виховання належить загальноосвітній школі (класні і позакласні заняття), позашкільним дитячим та юнацьким закладам. Це коло питань, визнаних у всьому прогресивному світі. Вони знаходяться в полі зору Міжнародного товариства з музичного виховання (ІСМЕ). Так стисло можна визначити підґрунтя для коригування підходів до вивчення музики в школі.

Сьогодні в умовах зміцнення і удосконалення української державності, подальшої демократизації всіх сфер життя виникає необхідність удосконалення інтелектуально-культурного потенціалу суспільства, естетизації всіх ланок навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Стає зрозумілим, на скільки відповідальним, а отже обережним і виваженим, повинен стати такий крок.

Невід'ємним і новим компонентом проголошено в державі стандарт освітньої галузі "Художня культура".

В документах зазначається, що модернізація основних мистецьких дисциплін у ЗОШ передбачає "прилучення школярів до різних видів мистецтв (музичного, образотворчого, театрального тощо, у тому числі і шляхом включення учнів у відповідні види художньої діяльності, ознайомлення з основними складовими української і світової художньої культури в їх історичному розвитку, з основами історичних знань" [2, с.4].

Стратегія спрямування розвитку системи освіти і виховання неминуче зазнає змін і в зв"язку з входженням України у світове співтовариство, єдиний європейський освітній простір. Провідною тенденцією розвитку сучасної мистецької освіти в Європі визнана інтеграція. По суті це є ідея багатоваріантного поєднання (взаємодії) мистецтв, міжпредметних зв"язків, комплексів, курсів, які можуть набувати різноманітних форм. За результатами експериментальних досліджень деяких вітчизняних науковців виникло переконання, що зінтегрована мистецька освіта має більше факторів впливу на розвиток особистості, а тому її дія ніби стає більш інтенсивною. На такому підґрунті виникла ідея про інтегрований курс.

Останнім десятиріччям в Україні опубліковано значний пакет документів щодо перебудови освітньої галузі під назвою "Художня культура", де найпершою ланкою, яка охоплює початкову і основну школу, є інтегрований курс "Мистецтво", до якого входять "Музика", "Образотворче мистецтво", "Хореографія", "Театр", Кіномистецтво".

Розроблено необхідні документи. Визначені: мета, цілі , завдання, зміст, кінцевий результат оцінювання, розроблено програми, підручники тощо. Не вистачає лише нотних

збірок, фонохрестоматій. Отже в галузі "Художня культура", зокрема з музичної освіти, розвитку і виховання учнів, як зазначено, зроблено важливі кроки "для оновлення її змісту, традиційних підходів, накопиченого досвіду".

Виявляється змінено загальний підхід до вивчення дисциплін мистецтва. Всі предмети, які увійшли в галузь "Художня культура", пронизані загальним підходом - культурологічним, як стверджують автори.

На цій хвилі занепокоює прагнення модернізувати "Музику" на такій основі. Зазначено, що мистецька освіта обґрунтовується за моделлю "поліцентричної інтеграції знань, що відбиває реальний поліфонічний художній образ світу. Для такого виду інтеграції передбачається виділення двох домінантних змістових ліній: "Музика" (1 год.) та "Образотворче мистецтво" (1 год.), які органічно поєднуються в тематичний цикл на основі змістових ліній – синтетичних мистецтв (хореографія, театр, кіно)". Інтеграція мистецьких знань та уявлень учнів здійснюватиметься на рівнях:

- духовно-світоглядному (через спільний тематизм, що відбиває фундаментальний зв"язок усіх видів мистецтв з життям);

- естетико-мистецтвознавчому (через спільність або спорідненість мистецьких понять, універсальність естетичних категорій);

- психолого – педагогічному (через технології інтегрованих уроків різного типу.

За таким словотворенням пересічному читачеві-вчителеві важко зрозуміти, що ж конкретно передбачають автори. Важливе питання, що виникає в світлі запропонованих словосполучень, це місце, яке відведено предмету "Музика", в тому числі співацькій діяльності, який у продовж багатьох віків був духовним оберігом нації, що славилась співацькою культурою і видатними співаками. В останні 3-4 десятиріччя відбулись небажані збочення. Засилля т.зв.популярної музики, невгамовна мікрофонізація, так зв."кроки до зірок" насторожують можливою втратою вікових традицій, що потребує невідкладного виправлення ситуації. Звісно цей процес треба починати з школи. Сьогоднішна ситуація, що склалась, можливо і може слугувати тим моментам, яким варто скористатися, щоб повернути потік негараздів у потрібне русло.

До того ж у державі відбулись зміни: новий президент, кабінет міністрів, міністр освіти, відмінено 12-річний термін навчання. Очевидно будуть внесені коригуючі дії, переформатування змісту навчання, як загалом, так і кожного предмету, зокрема. Поки що про нову програму немає офіційно виважених оголошених відгуків. А вони конче потрібні. Програма вже запроваджена, але не отримала належного резонансу – це є серйозний сигнал. Вчителі в масовій практиці переважно користуються або власними програмами, або традиційною українською або структурують матеріал з різних програм на власний розсуд.

Як відомо найголовнішими виразниками змісту предмету, його концептуальних засад є навчальні програми і підручники. З пояснювальної записки: програма розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти в галузі "Мистецтво", що включає змістові лінії (основні види мистецтв): музичне, візуальне (образотворче) , хореографічне, театральне, екранне. У зміст домінуючих змістових ліній – музичного і образотворчого (візуального) інтегруються елементи інших змістових ліній синтетичних мистецтв. Програма ...побудована на засадах інтеграції і втілює основний зміст предметів "Музика" та "Образотворче мистецтво".

Привертають увагу так званий змістовий і стандартно-рівневий компоненти, слід розуміти, що вивчається і який результат передбачається отримати.

Тож "Музика" входить в програму "Мистецтво" і має спільну з образотворчим мистецтвом тематичну будову і включає такі наскрізні компоненти: 1) сприймання, аналіз – інтерпретація та оцінювання творів мистецтва; 2) практична художньо-творча діяльність учнів; 3) естетико-мистецтвознавча пропедевтика (засвоєння понять і термінів). До кожної теми розроблено "Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Аналітичний огляд програм свідчить, що сприймання та засвоєння понять і термінів у цьому процесі дійсно виявились виключно пріоритетними.

Для прикладу можна розглянути навчальний матеріал з "Музичного мистецтва" для 2 класу. За програмою: Тема 1. Краса довкілля в мистецтві: Пори року і народні свята (18 год. на два предмети). Понятійно-термінологічний апарат, що вводиться в тему для вивчення: пасторальна музика, програмна музика, основні елементи музичної мови (мелодія, темп, ритм, динаміка), музичний образ, метроритм, календарно-обрядові пісні (всього 10 термінів).

Ще за підручником: т. зв. "Словникова скринька" знайомить учня з термінами: регістр, фермата, (палітра); (пейзаж); реприза, (мольберт), ліга; (штрих в образотворчому мистецтві), штрихи, легато, стакато; композиція, (декоративний), ритм (чергування елементів твору ?); (натюрморт), розмір, такт; акцент, (гопак, кераміка). 20 термінів. Треба ще врахувати паралельне вивчення термінів з образотворчого мистецтва за змістом програми і стандартними рівнями.

До відома читача: такий каламбурний набір термінів не є авт. помилкою. Він повністю витриманий послідовно у відповідності до підручника по Темі №1. Важко уявити, що відбувається у свідомості другокласника, на якого навалилася у дев'ятитижневий термін на початку року така кількість невідомих слів.

Наступний блок - Тема 2. Мистецтво і рукотворний світ (16 год. на два предмети):

Тембри інструментів різних груп симфонічного оркестру. Ансамбль "троїсті музики". Колядки, щедрівки. За підручником: ансамбль, (орнамент); концерт, соло; тембр, квартет; група; симфонічний оркестр, диригент; колядки, щедрівки, вертеп (12 термінів).

На рівні державних стандартних вимог учневі необхідно орієнтуватися в поняттях з теми 1: ритм, динаміка, календарно-обрядові пісні, пасторальна музика; знає основні елементи музичної мови (мелодія, темп, ритм, динаміка), має уявлення про метроритм (пульс, ритм, метр, доля, такт, розмір) – 14 понять; з теми 2 – "орієнтується в поняттях": симфонічний оркестр, тембр, колядки, щедрівки, троїсті музики; називає групи струнних, духових, ударних інструментів симфонічного оркестру і розрізняє їх "основні тембри" (?). Розрізняє звучання українських народних інструментів (сопілка, бандура, інструменти ансамблю "троїсті музики") - 12 термінів.

Перерахований обсяг понять, термінів охоплює 19 тижнів (уроків) з "Музики" (36+14+12=60 назв) і 19 уроків образотворчого мистецтва та синтетичні мистецтва (ще 10 понять). Всього за 4 місяці навчання учневі 2 класу пропонується засвоїти біля 70 понять і термінів.

Такий висновок підтверджується і "Словниковою скринею" підручника 3 класу. Достатньо перерахувати пласт термінів: камертон, ілюстрація; мелодія (наспівна, моторна, декламаційна), динаміка (форте, піаніссімо, піано), темп (помірний, швидкий повільний), фактура, акорд, маріонетка, пантоміма; міміка, автопортрет, декламація; речитатив, кадр, аніматори – анімаційне кіно, режисер, сценаристи, бутафори, звукорежисери, фонограма; Адажіо, Па-де-де, Галоп, Менует; стан і настрій моря: бурхливе, лагідне, спокійне, схвильоване, грайливе, грізне, жахливе...марина, арія, лібрето; портрет - автопортрет, галерея, сюїта (розділ 1, 50 термінів); герой, героїзм, лад, мажорний (світлий), мінорний (затемнений), гама, колорит, ліра; віртуоз, каприс, рапсодія; ікона, гуслі, симфонія, гобелен, буквиця; пропорції фігури, пунктирний ритм; рельєф, барельєф, горельєф, варіації; інтонації (пісенні, танцювальні, декламаційні, маршові), кобза, бандура, ліра, дума; схема класичного симфонічного оркестру (перші скрипки, диригент, другі скрипки, рояль, альти, віолончелі, гобої, кларнети, фаготи, валторни, тромбони, труби, контрабаси, літаври); ордени і медалі, знак ордена князя Ярослава Мудрого, знак ордена княгині Ольги, знак ордена "Золота зірка", знак ордена держави, знак ордена за мужність, знак ордена Богдана Хмельницького, пам'ятник (розділ 2, 53 терміни); регістр, формат, декорації, завіса, ескіз; фойє, партер, сцена, антракт, афіша; фас, профіль, силует, акцент; тоніка, пластика, пластичність; поліфонія, фуга, соната; композиція, етюд в

образотворчому мистецтві та в музиці; фантазія, митець, мандрівник, мисливець; скерцо; шарж, карикатура, композиція (розділ 3, 31 термін); парадний портрет, витинанки, хоровод, пасторальна музика; канон, токата, писанка, імітація, писанкарство (крапочки, коло, хвилясті та зигзагоподібні лінії, квадрати і ромби, вазон, риба, олень, птахи, хрест, жіноча фігурка Берегиня); мозаїка (розділ 4, 26 термінів); елементи музичної мови: музичні знаки (нотка, пауза, ліга, крапочки, штрихи, реприза, фермата), тривалості нот і пауз (ціла, половинна, четвертна, восьма, шістнадцята, тріоль, нота з крапкою); музичні темпи (італійською мовою і українською повільно, помірно, швидко, дуже швидко, рітенуто, аччелерандо), динамічні відтінки (знак, вимова, значення (голосно, не дуже голосно, не дуже тихо, тихо, крещендо, димінуендо); лад (мажорний, мінорний); фактура і партитура, ритмічні партитури (9 прикладів-рядків); словник музичних настроїв (32 назви); правила співу, вправи - поспівки. Всього 160 термінів та більше 60 термінів з елементів музичної мови.

Перенасиченим вбачається культурологічний підхід без врахування допустимої порогової міри навантаження. Дитині в 7-8 – річному віці педагоги-вчені свідомо планують засвоєння біля 70 нових понять у термін вересень – грудень (всього 34 уроки). У 3 класі за рік пропонується засвоїти біля 160 термінів, 103 – за перше півріччя без врахування термінології музичної грамоти. З них більшість включається в процес на уроці музики.

Таке нагромадження понятійно-термінологічного апарату не може бути визнано доцільним, допустимим. Наприклад, знання деяких понять типу "ордена і медалі" громадянину звичайно можуть бути не зайвими , але ж певним чином вплинути на музичний розвиток і освіту учня вони не можуть. Деякі суто музичні терміни (фактура) повторюються (динаміка, темпи тощо).

В такому контексті закономірно виникає інтерес до художньо – творчої діяльності учнів, її планування, змісту і очікуваних результатів.

В розділі "Художньо-творча діяльність" у 2 класі планується: спів календарно-обрядових пісень (жнивних), гра на дитячих інструментах - виконання ритмічного супроводу до пісень. Імпровізація (вокальна, інструментальна, пластична) музичних фрагментів на сюжети осінніх народних обрядів (Т. 1). Рівні, якими пропонується вимірювати результати художньо-творчої діяльності, говорять самі за себе: дотримується правил співу; уміє виконувати обрядові пісні з елементами театралізації, створювати найпростіший супровід, пластичні рухи до пісні.

Тема 2. Спів календарно-обрядових пісень (колядок, щедрівок). Виконання пісень із супроводом, зокрема ансамблю дитячих інструментів. Оволодіння навичками співу й інструментальної гри в ансамблі. Створення ритмічних діалогів на ударних інструментах (бубон-трикутник). Інсценізація пісень. Музично–дидактичні ігри. Мелодичні та ритмічні імпровізації. Стандартний рівень визначається "вміє виразно співати колядки і щедрівки, грати в ансамблі й створювати ритмічний акомпанемент до пісні.

Щодо "вміння виразно співати..., грати в ансамблі, створювати ритмічний акомпанемент" - жодної згадки в підручнику про нотний запис ще не було, Щодо "вміння виразно співати", "дотримується правил співу" тощо і як це робити – жодної згадки.

Практична художньо-творча діяльність учнів залишилась на рівні побажань. В той час, як найціннішим елементом "Музики" завжди був і буде залишатись справжній творчо - діяльнісний компонент, лише в процесі якого можливо здійснювати розвиток музичних здібностей дітей, навчати їх музичної творчості і ефективно виховувати, чого не може замінити самий винахідливий культурологічний (вербально-понятійний) підхід (у програмі – загальнокультурні та спеціальні цінності). Програмам бракує кваліфікованого розгляду питань художньо-творчої діяльності дітей. Взагалі таке нестримане нагромадження понятійно-термінологічного змісту не залишає можливостей на уроках для творчої діяльності дітей, як з позиції їх здатності сприймати і запам’ятовувати, так і з позиції можливостей уроку вмістити обсяг запропонованого матеріалу.

Творча діяльність, передбачена в розділі "Синтетичні мистецтва", досить опосередковано торкається розвитку музичних здібностей дітей, про що свідчать наступні вимоги: "Уміє виконувати нескладні ролі в театралізаціях, або уміє передавати образи персонажів дитячих опер тощо; передає танцювальними рухами, мімікою, жестами різні емоції та почуття (радість, горе, сум, подив тощо), виражені в музиці та поезії; "учень уміє виконувати театралізовані елементи українських народних обрядів; уміє передавати характер казкових персонажів за допомогою жестів, рухів; виконує ролі в зимових обрядах; виконує танцювально-театральні елементи під час інсценізації пісень, фрагментів балету [с. 23/7].

Прикладом крайньої обмеженості формулювань, що торкаються сутності діяльності, яка плекалась в народі десятиліттями, може бути наступне.

В 1 класі на фоні стандартних формулювань: "має уявлення... визначає настрої... називає звуки....порівнює... розуміє... уміє розрізняти... розпізнавати тембри голосів... орієнтується в поняттях... лише одна вимога *"дотримується правил співу*. Далі: с.21 оволодіває навичками співу в унісон, елементами кантилени; уміє виконувати вступ до пісні та її ритм на дитячих ударних інструментах; відтворює настрій у мелодіях та ритмах голосом, на інструменті; *"виконує пісні у відповідному настрої, характері*; дотримується правил ансамблевого виконання; створює ритмічні, музичні та пластичні імпровізації". "Виконує пісні, сприймає музичний твір від початку до кінця; *дотримується правил співу.* Порівнює музичну мову звуків і візуальну мову образотворчого мистецтва.

В 2 класі учень *"дотримується правил співу"*; "уміє виконувати обрядові пісні з елементами театралізації, створювати найпростіший ритмічний супровід, пластичні рухи до пісні"; *уміє виразно співати колядки і щедрівки*, грати в ансамблі й створювати ритмічний акомпанемент до пісні", виконує веснянки, імпровізує мелодії закличок, грає в оркестрі дитячих інструментів"; виконує календарно-обрядові пісні, заклички; *дотримується правил співу;* створює елементи вокально-інструментальної імпровізації в народних обрядах"

В 3 класі – "у*міє виразно співати пісні*, зокрема "в ролях"; імпровізувати музичні інтонації, ритмічний супровід"; *"дотримується правил співу";* "уміє створити кілька варіантів супроводу пісень на дитячих ударних інструментах; *"виконує пісні у відповідному характері*; пластичні рухи під музику (пластичне інтонування); створює ритмічні, інтонаційні та пластичні імпровізації"; в кінці року: *"дотримується правил співу; "уміє виразно виконувати пісні,* грати в ансамблі на дитячих інструментах, імпровізувати елементарні музичні й пластичні діалоги". Виділені курсивом рівні співацької діяльності свідчать про недопустимо поверхову розробку її змісту. Жодних пояснень про правила співу, виразність виконання, відповідний характер тощо. Такий же висновок стосується і імпровізацій.

Про нотну грамоту вперше згадується в програмі 2–го класу (друге півріччя): зміст навчального матеріалу "ознайомлення з елементами нотного запису" виходить на рівень "має уявлення про елементи нотного запису"; у підручнику немає; в 3 класі – (початок року) "ознайомлення з елементами нотного запису" виходить на рівень "використовує елементи нотного запису"; в наступному періоді "ознайомлення з елементами нотного запису"; в 4 класі : (початок року) "ознайомлення з елементами нотного запису" виходить на рівень "читати нескладні однорядкові партитури і грати за ними на дитячих інструментах". Цими записами обмежується весь набір рівнів програми початкової освіти з нотної грамоти. В запропонованих поурочних розробках цей матеріал відсутній. Нотна абетка в узагальненому вигляді у віршованій формі винесена в кінець підручника. Постає питання, чи можна успішно навчати дитину музики, розвивати її музичні здібності без належного вивчення музичної грамоти? Питання, як вписується у навчальний процес вивчення музичної грамоти, як створити супровід до пісень, вивчити пісню, не узгоджено і залишається на сумлінності вчителя. А учневі такий підручник не допоможе.

В основній школі: (дані лише за програмами) аналіз понятійного і термінологічного навантаження учнів основної школи складає: у 5 класі 9 музичних термінів, в 6 класі – 9, в 7 класі – 6, у 8 класі – 3.

Що стосується творчої діяльності і її стандартних рівнів, то вона виглядає по суті так, як і в початковій школі. Завдання: Виконання народних та композиторських пісень, які розкривають основні завдання теми "Музика і мистецтво слова". Розвиток вокально-хорових навичок. Імпровізація простих мелодичних зворотів та ритмічного супроводу до пісень (5 кл.) Рівні: виразно виконує народні та композиторські пісні (українських і зарубіжних композиторів), дотримується правил фразування і дихання під час виконання музики; імпровізує прості мелодичні звороти, ритмічний супровід до пісень, дотримується правил ансамблевого виконання музичних творів. У 6 кл.: уміє виразно виконувати вокально-хорові твори, створювати елементарний супровід до пісні..., дотримується правил співу. В 7 кл. завдання точно такі, як в 6 кл., але без стандартних рівнів.

Отже розділ художньо-творчої діяльності, введений до програм, носить формально-декларативний характер, з провідного виду діяльності він перетворився в формально – прикладний. Чи варто ще доводити, як відбився на творчо-діяльнісному компоненті предмету "Музика" культурологічний інтегрований підхід запропонованого курсу "Мистецтво", "Культурологія"). Важливіший компонент програм і підручників фактично залишився поза межами методично-кваліфікованого забезпечення. Питання про вокальні, хорові навички не отримали навіть свого термінологічного втілення, а отже – і розвитку, формування. Про музичний слух, співацький голос, його можливості і розвиток у програмах не згадується. Не судилося дітям отримати знання про власний голос, слух, їх розвиток тощо. Якщо ж говорити в світлі відомих вікових співацьких традицій, даний програмний опус злочинно перекреслює все, що було досягнуто попередніми поколіннями фахівців, програм.

Дивує вибір авторами концепції інтегрованої моделі з музики і образотворчого мистецтва, яка розроблена вченими Польщі і була визнана ними після випробування не сприйнятливою до впровадження в практику. Зрозуміло, що виховання музичне, образотворче, кінематографічне, театральне природно асоціюються з формуванням певного досвіду особистості, з осягненням нею окремого виду мистецтв. Кожен з цих видів виховання і освіти має свою специфічну (яскраво виражену) діяльність, серед яких в першу чергу найрозвиненішими є музика і образотворче мистецтво. Проголошення іншого принципового підходу, а саме зінтегрованого естетичного виховання, в якому центральними стають категорії, спільні для обраних видів мистецтва (хоча таких є небагато) незалежно від специфіки їх мов, а також домінуючий культурологічний підхід, неминуче змінюють установку на іншу мету навчання. В цій площині слід бачити причину ущербності суто специфічних для музики елементів: музичної грамоти, співу, виконання супроводу до пісень, імпровізацій. Логічно, що специфічні риси музичного виконавського мистецтва не вписувались у контекст спільних для запропонованих видів мистецтва понять, способів діяльності тощо. Тому постраждав компонент саме музичної освіти, співацького голосу, розвитку, виховання. З цих міркувань вчені Польщі відмовились від ідеї про таку інтеграцію і обрали інший синтез: "Музики" з "Літературою" (мовою). Можна погодитись, що такий підхід є більш логічним.

Для порівняння. В Росії передбачено вивчення "Музики" та "Образотворчого мистецтва" в початковій та основній школі, після чого вводиться самостійний інтегрований курс "Світова художня культура". Завдяки такому підходу специфіка музики і образотворчого мистецтва, як обов'язкових предметів, витримується повністю. Лише потім логічно може запроваджуватись їх інтеграція з іншими видами мистецтв у нові блоки (курси). До речі такої думки дотримуються й інші держави (Німеччина, Франція, Великобританія, США, Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Японія), які надають перевагу вивченню "Музики" в школі в режимі **монодисциплінарності**.

Важливим показником реалізації концептуально-змістових засад є запропоновані **підручники**. З першого погляду приємно вражає яскравість їх оформлення, стилізоване виділення умовних позначень окремих завдань, видів діяльності тощо. Візуальний ряд виграє своєю привабливістю. Разом з тим зосередженість учня на власному внутрішньому стані, конче важливим для акустичного (музичного) виду діяльності, стає проблематичною. До того ж відомо, що дитина іде в самостійне життя з пам'яттю про конкретний образ підручника, його зміст, символи тощо. Запропонований підручник насторожує такою новизною – він розпорошує увагу учня. По суті відбувається злиття в музику (зміст) всіх інших видів мистецтв (як стверджують автори: відбувається інтеграція в музику елементів інших змістових ліній - синтетичних мистецтв (хореографія, театр, кіно). За таких умов Музика вступає в стосунки з іншими видами мистецтв на основі спільних елементів і закономірно найбільше страждає, бо втрачає те, що притаманно її специфіці, що визначає її як мистецтво музики.

Не можна погодитись з формою казково-театралізованого викладення змісту тем від імені надуманих ведучих дитячих персонажів (Лясолька, Барвик, потім з"являється Незнайко). Створюється враження, що відбувається дитяча гра в мистецтво, а не серйозне навчання мистецтва (виховання, розвитку). Викликає подив винесення музичної грамоти в самий кінець підручника – поза розглядом тем уроків у вигляді нотної абетки. Така форма нагадує популярні абетки домашнього вжитку для дошкільнят. Створюється враження про запропонований зміст як додаткового, не обов"язкового матеріалу. В той час як вивчення музичної мови повинно набути значення базового (азбучного) фону, на основі якого органічно вибудовується процес навчання музики, розвитку музичних здібносте і виховання учнів засобом музичного мистецтва. Тільки за таких умов можна очікувати від дитини самодостатності, щоб розібратися в сутності музичних явищ, процесів тощо.

Не сприйнятливими для сучасної педагогіки є такі спотворення термінів як "крапочки", "ноточки". Навіть у дошкільних виховних закладах це не допустимо.

Підручники абсолютно не торкаються методичного аспекту навчання. Автори ставлять завдання створити супровід до пісень, що вивчаються. А яким чином це можна робити – не пояснюють. Наприклад: "Виконай супровід до пісні "Ой хто, хто Миколая любить" (гра в ансамблі)" вперше пропонується учням 2 класу на уроці №14. І тут же в "Державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів" відмічається: "уміє... грати в ансамблі й створювати ритмічний акомпанемент до пісні". Іншими словами видається бажане за дійсне. Уміння формуються не так швидко і просто, як бажають автори. А підручник повинен би допомогти дитині виконати творче завдання.

Не можна погодитись із запропонованим добором пісенного репертуару. Він часто ускладнений ритмічно (синкопами), розміром Alla breve, ігноруванням регістрової будови співацького голосу учня початкової школи, широкими мелодичними стрибками з проходженням порогових звуків (зон), зловживанням звуками занадто низької або високої теситури (ре, мі 2 октави, ля малої октави) тощо. Дивує пропозиція для виконання дітям 2 класу української народної пісні "Щедрик" в обробці М.Д.Леонтовича.

Обурює позиція умовчання щодо українських композиторів за невеликим виключенням. Імена українських композиторів, які заклали по суті методологічне підґрунтя (методичне і репертуарне забезпечення: пісні, дитячі опери) для музичного навчання, виховання і розвитку прийдешніх поколінь дітей і яке варто наслідування і сьогодні. Їх імена уже вкарбовані у національну свідомість – пам"ять (В.М.Верховинець, П.О.Козицький, Ф.М.Колесса, М.Д.Леонтович, М.В.Лисенко, С.П.Людкевич, В.І.Сокальський, К.Г.Стеценко, Я.С.Степовий, Л.М.Ревуцький та ін.) Тож замовчувати або ставити твори корифеїв - класиків дитячої пісні (опери) в один ряд з композиторськими спробами не кращого (аматорського) ґатунку деяких сучасників-фахівців музичного виховання, інструменталістів є позицією некоректною.

Не зрозуміло, які технології передбачаються авторами для проведення інтегрованих уроків. Підручник для 2 класу має 34 розроблених уроків. Кожен з них

розрахований мабуть на 2 академічні години і проводити їх мають 2 вчителя (музики і образотворчого мистецтва). Тоді виникає питання "як технологічно розвести реалізацію змісту урока?", зокрема його інтегрований елемент. Якщо навчання розраховано на одного вчителя, то таких фахівців ще не готують в жодному навчальному закладі. Та й чи потрібні такі фахівці (багатостаночники). А ще ж необхідно долучити інтеграцію хореографічного, синтетичних мистецтв. Чи може одна людина якісно оволодіти кількома мистецькими дисциплінами, як мінімум п'ятьма?..

Оскільки в зміст навчання музики вливається ще й образотворче мистецтво, то постає питання, в яких умовах організаційно повинен здійснюватись такий урок. Музичне і образотворче заняття потребують спеціально обладнаних кабінетів(їх повинно бути 2), бо в одному – хибно для навчання з обох дисциплін. Кожен з предметів має своє специфічне обладнання і наповнення.

Фундаментальна перебудова змісту мистецької освіти, і зокрема музичної, потребує обовязкової експериментальної перевірки і масової апробації. Без неї небезпечно починати такий важливий державний захід, як перебудова освіти на багато поколінь у майбутнє. Свого часу Д.Б. Кабалевський двічі випробовував свою програму у повному 8-річному циклі, залучаючи широкі кола учасників з усіх регіонів і республік колишнього СРСР. Створена група фахівців під керівництвом автора уважно відстежувала результати, реакцію вчителів, учнів, працівників освіти і організовувала семінари, конференції для обміну думками, зауваженнями, внесенням коректівів у хід перевірки тощо. В Україні ж у жовтні 2004 року вийшов наказ міністра про впровадження концепції, а в 2007 році школи вже отримали програми і підручники, які друкувалися, починаючи з 2003 року (?)

Концепція можливо може бути визнаною як наукове дослідження. Нехай автор-винахідник спробує знайти відповіді на поставлені питання. Але для впровадження в масову практику загальноосвітніх шкіл вона є не сприйнятливою, остаточно не виваженою і неперевіреною, кваліфікаційно поверховою і незрілою стосовно ґрунтовної розробки художньо-творчого компоненту, як основного для даної дисципліни. Така перебудова суперечить українським багатовіковим музично-співацьким традиціям.

"Музика" і "Образотворче мистецтво" підпорядковані кабінету МОН з виховної роботи. Це не є правомірним. Під терміном "Музика" варто розуміти "музична освіта, розвиток і виховання". Це важливо і з погляду обладнання кабінету всіма сучасними технічними засобами (обладнанням), необхідними для забезпечення повноцінного навчального процесу. Для суто виховного процесу він можливо і не потрібен. Але ж важливі питання з музичної освіти, розвитку... вирішують працівники з виховної роботи (?).

Тут є велика недоречність. Хоча звісно музика несе величезний виховний потенціал.

Висновки і пропозиції:

1. Ідеї, цілі і завдання, результати мистецької освіти, розвитку і виховання учнів у масових масштабах, концептуально задекларовані, не можуть досягти своєї мети за умов (культурологічний підхід, інтегровані форми навчання), які пропонують автори. "Музику" (1 год.) і "Образотворче мистецтво" (1 год.) доцільно залишити в статусі обов"язкових самостійних предметів у початковій і основній школі з наступним введенням "Художньої культури".

2. Програмне забезпечення "Музики" на сучасному етапі дозволяється здійснювати за вибором вчителя музики. В шкільній практиці поширені т.з. авторські програми. В зв"язку з такою різноманітністю варто подбати про кінцевий результат навчання на державному рівні. Потрібна програма, квалфікаційно створена і виважена за всіма параметрами (аспектами) її змісту. Вона повинна стати еталонною моделлю для створювачів авторських програм і пошуків.

3. Важливо, щоб в кожному регіоні, місті, райцентрі був фахівець, який здійснював би кураторську методичну допомогу, контроль за музичною освітою,

творчістю і розвитком дітей, вихованням на прикладах високого класичного музичного мистецтва.

4. Настав час, щоб відомчі установи освіти і працівники, держтелерадіо були постійно в контакті з метою недопустимості збочень музичних передач виключно на т. зв. попіндустрію у формі шоу-концертів тощо. Не можна обходити високе музичне мистецтво.

5. Працівникам міських та районних відділів освіти, фахівцям МОН, які займаються питаннями виховної позакласної та позашкільної роботи учнів, бажано опікуватись створенням для дітей творчої атмосфери, а саме: функціонування художніх колективів, груп, солістів ЗОШ з обов'язковим показом-звітом їх на мистецьких олімпіадах. Тільки так можна реанімувати забуті загально-шкільні творчі колективи, хорові, оркестрові (духові, народних інструментів тощо), інструментальні, вокальні форми виконання. В Японії можуть грати всі учні на продольній флейті (до речі подібна українській сопілці). У Великобританії в аматорських оркестрових колективах учасники володіють двома або трьома музичними інструментами, які вони вільно змінюють у процесі виконання концертних програм.

6. Важливо, щоб всі школи мали музичні інструменти, оркестрові комплекти (духових, народних інструментів тощо); шкільні кабінети музики були забезпечені сучасними засобами комунікації, електронно–музичною технікою (комп'ютери, синтезатори, інші музичні інструменти, необхідні прилади).

7. Необхідна постійна методично пояснювальна робота з метою припинення в інформаційному освітянському полі ідеї про нібито існуючі проекти винесення уроків музики в позаурочний час (позакласна робота). Така ідея охоче підхоплюється деякими керівниками шкіл, що досить відчутно розхитує і без того слабкі позиції "Музики" в школі сьогодні.

В школі треба відродити багатовікові співацькі традиції, якими Україна завжди славилась.

Література

1. ***Державний стандарт загальної середньої освіти***. Художня культура (Проект) // Мистецтво та освіта. – 1997. - № 3. – Сс. 2-10.
2. ***Концепція державного стандарту загальної середньої освіти в Україні***. - К.: 1996.
3. ***Базовий навчальний план загальноосвітніх закладів*** / Затверджено 5 серпня 1998 р. №1239.
4. ***Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів*** у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних закладах /Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України №151/11 від 25.02.04 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, 2004. - № 10.
5. ***Концепція художньо-естетичного виховання учнів*** у загально-освітніх навчальних закладах. - Там само. - Сс. 4 – 32.
6. ***Програми: Мистецтво***: 1 – 4 класи // Укладачі: Л. Масол, Е. Бєлкіна, О.Оніщенко, Н.Очеретяна, В.Рогозіна. – К., Мистецтво та освіта, 2007. - № 1. – сс. 17 – 24; - № 2. – сс. 12 – 16; № 3. – сс. 12 – 17.
7. ***Музичне мистецтво*** (5 – 8 класи) // Укладачі: Фільц Б.М., Бєлова І.М., Букрєєва Г.Б., Демчишин М.С., Масол Л.М., Мільченко О.В., Павленко О.М. / – К.: Перун, 2005. – сс. 3 – 21. – Мистецтво та освіта, 2005. - № 1. – сс. 2 – 7; - № 2. – сс. 14 – 16; № 3. - сс. 2-3, сс. 7 – 9; - № 4. – сс. 2 –5.
8. ***Художня культура*** (9 – 11 класи) // Укладачі Масол Л.М., Миропольська Н.Є. // Мистецтво та освіта. – 2006. - № 1, 2, 3. – сс. 2 – 6, 7 – 9, 2 – 5.

9. ***Мистецтво. Підручник для 2 класу*** / Авт.: Л.М.Масол, Е.В.Бєлкіна. – К.: АДЕФ, 2003.
10. ***Мистецтво. Підручник для 3 класу***. / Авт.: Л.М.Масол, Е.В.Бєлкіна. – Вінниця: Нова книга, 2003. –152 с.: іл.

УДК 378.016:7.01(4)

Щолокова О.П.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

В статье сосредоточено внимание на практической стороне методической подготовки будущих учителей мировой художественной культуры путем поэтапного расширения возможностей педагогических практик.

Ключевые слова*: методическая подготовка учителя художественной культуры, методика обучения художественной культуры, педагогическая практика.*

В умовах інтеграції української системи освіти в європейський освітній простір та запровадження міжнародних стандартів вищої освіти гостро постало питання про рівень якості підготовки фахівців, яка повинна бути орієнтована на розвиток у студентів гнучкого мислення і адаптивних здібностей. Сьогодні потрібні фахівці, здатні самостійно ухвалювати рішення, уміють діяти у ситуаціях, що швидко змінюються, мають потребу в безперервній освіті [1].

У зв'язку з цим важливого значення набуває переорієнтування технологій навчання з інформаційних на організаційні, на визнання студентів суб'єктами власного розвитку, які орієнтовані не тільки на засвоєння навчального матеріалу, а й на вміння реалізувати свої знання у професійній діяльності. Значною мірою це стосується методичної підготовки студентів, яку науковці вважають підгрунтям професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя. Саме тому, на їх думку, необхідно оновити технологію методичної підготовки до педагогічної діяльності за нових соціальних умов [3].

Ця проблема повною мірою стосується професійної підготовки вчителів художньої культури, оскільки згідно з державним стандартом загальноосвітньої школи в Україні у навчальних закладах усіх типів передбачено впровадження дисципліни «Світова художня культура» як базового навчального предмету в 9- 11 класах. Враховуючи те, що в Україні зараз налічується понад 20 тисяч шкіл і у кожній з них має бути фахівець з художньої культури, можна зробити висновок, що кадрове питання, поряд з матеріальним і методичним забезпеченням цього курсу, є найгострішим. Саме тому необхідно терміново посилити практичну підготовку студентів до викладання цього навчального предмета, яка повинна передбачати не тільки глибокі знання з історії художньої культури та основні засади методики його навчання, але й оволодіння практичними вміннями і навичками, необхідними у майбутній педагогічній діяльності.

До таких вмінь відносяться: адаптація навчального матеріалу до вікових інтересів і особливостей школярів, планування і прогнозування власних педагогічних дій, трансформація мистецтвознавчих положень у зміст навчальних занять, викладання їх на різних рівнях складності та узагальнення, підбир й самостійне складання проблемних запитань і завдань, оцінювання досягнень учнів тощо.

З урахуванням даних вимог можна сказати, що методична підготовка вчителя художньої культури – це процес засвоєння історико-теоретичних знань у різних галузях мистецтва і методики його опанування, формування спеціальних умінь і навичок для викладання цього навчального предмета, активне їх застосування у педагогічній діяльності. Результатом методичної підготовки можна вважати сформованість у студентів системи методичних знань, умінь і навичок, а показником якості та ефективності – готовність до педагогічної діяльності, яка перевіряється безпосередньо на практиці.